

ЕРАЗМО РОТЕРДАМСКИ

ПОФАЛБА НА ЛУДОСТА

Наслов на оригиналот:
Desiderius Erasmus
De Lof der Zotheid

Дизедериј Еразмо Ротердамски - Пофалба на Лудоста
Превод од холандски: Сашо Кузмановски
Уредник: Наташа Данчевска
Лектор: Слаѓана Гиновска
Корица и подготовка за печат: Сашо Кузмановски
Печат: Студентски сервис - Скопје
Издавач: Икона, бул. Партизански одреди бр. 9, Скопје
Тираж: 500
www.ikona.mk

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Издавачот со благодарност ја признава поддршката на
Холандската фондација за литература

CIP - Каталогизација во публикација, Национална и
универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

821.124-7

ЕРАЗМО Ротердамски, Дезидериј

Пофалба на лудоста / Дезидериј Еразмо Ротердамски;
[превод од холандски Сашо Кузмановски]. - Скопје: Икона,
2026 г. - 158 стр.; 20 см

Превод на делото: De Lof der Zotheid / Desiderius Erasmus. -

Фусноти и белешки: стр. 121-158

ISBN 978-608-4993-94-0

COBISS.MK-ID 68379397

СОДРЖИНА

Појаснување.....	5
Предговор.....	8
Зборува Лудоста:	11
Само со својот изглед Лудоста ги избркала грижите на своите слушатели	11
Зошто Лудоста се фали самата себеси	12
Зошто таа зборува од ракав	13
Лудоста веднаш се разоткрива самата себеси	14
Подражавање на реторичарите	15
Потеклото на Лудоста.....	15
Нејзиното родно место и нејзините доилки.....	17
Нејзината придружба	17
Лудоста како извор на секој живот и животното уживање.....	18
Детството и староста се најтесно поврзани со Лудоста	21
Лудоста ја продолжува младоста и ја одбива староста	23
Лудоста особено ги прави боговите привлечни	24
Насаекаде се наоѓа зачинот на Лудоста.....	26
Поради лудоста жените им се допаѓаат на мажите.....	28
Таа ги врзува пријателските врски	31
Преку неа се склучуваат бракови	32
Секоја човечка заедница ѝ го должи своето постоење	33
Улогата што ја игра Себељубието (Филаутија) во служба на својата сестра, Лудоста.....	34
Лудоста е причината за сè што се случува во војната	35
Штетите од мудроста	36
Што можат ситниците кај народот	38
Човечкиот живот – игра на Лудоста.....	39
Уметностите и науките го наоѓаат својот почеток во суетната жед за слава	40
Лудоста полага право и на пофалбата на разумот	40
Лудоста води кон мудроста.....	42
Лудоста го прави животот поднослив	44
За науките, кои воопшто се измислени на штета на човештвото, најголема вредност имаат оние што се најтесно поврзани со Лудоста.....	46
Животните, ослободени од сè што е вештачко, се најсреќни	49

Среќата на будалите, шутовите и неразумните.....	50
Зошто моќниците и жените ги претпочитаат будалите.....	51
Крајот на патот: Веселата смрт на будалата и прераното венеење на мудрецот	53
Лудилото е пожелно.....	54
Од ваква лудост страдаат луѓето што ја обожуваат својата жена, ловците, градителските занесеници и коцкарите	55
Суеверни.....	57
Залудните дарови во црквите и претставата наречена погреб.....	58
Будали што се фалат со своето благородничко потекло	60
На секој човек, народ и град им е вродена самољубието.....	61
За придобивките што ги носат Самољубието и нејзината сестра Ласкањето	62
Среќата зависи од мислењето на луѓето	63
Лудоста ги дарува сите луѓе со своите благодати.....	64
Нејзината благост	65
Различни видови и облици на Лудоста	67
Јазичари (граматичари).....	69
Поети	71
Правници	74
Философи	74
Теолози	76
Религиозни и монаси.....	82
Владетели	88
Дворјани	90
Епископи	91
Кардинали	92
Папи	93
Германските епископи	95
Среќата им е наклонета на глупавите.....	97
Сведоштва од старите	99
Сведоштва од Светото Писмо	100
Лажни толкувачи на Светото Писмо	103
Христијанската религија покажува извесно сродство со Лудоста	110
Највисокото блаженство за луѓето е еден вид лудило.....	114
Заклучок	115
ФУСНОТИ И БЕЛЕШКИ.....	117

ПОЈАСНУВАЊЕ

„Пофалба на лудоста“ (*Moriae Encomium*) е најпознатото од сите дела на Еразмо. Бројот на изданија што се појавиле уште за време на животот на авторот надминува четириесет, а по неговата смрт ова мало дело постојано и одново било препечатувано и преведувано. Не постои сомнеж дека токму жестокиот напад врз црковните состојби, култот кон светителите, монаштвото, трговијата со индулгенции и слично е главната причина поради која книгата стекнала толку огромна популарност. Таа претставува „пролог на големата теолошка трагедија на XVI век“.

Кога ќе се види дека Еразмо не штеди ништо од она што Римската црква го смета за свето и достоинствено за почит – ниту работи, ниту личности – човек со восхит и зачуденост се прашува како е можно тој да не завршил на клада и зошто, иако во толку многу нешта поучувал исто како Лутер, не застанал со воодушевување на негова страна и не станал борец за Реформацијата. На тоа може да се одговори вака:

На Еразмо никогаш не му дошло на ум да преземе нешто против Римската црква како таква. Тој се згрозувал – заедно со многу од најдобрите и најобразовани духовници на своето време – од страшната изопаченост на црковниот живот, која, навистина, воопшто не ја насликал со претерано темни бои. Но, пред сè, тој бил префинет книжевен дух, кабинетски учен човек и верувал – или барем се надевал – дека ако неговото вешто обликувано перо, заедно со перата на неговите истомисленици, хуманистите, упорно ја води борбата против грубоста, глупоста и суеверието на хартија, тогаш постепено културата, разумот и вистинската побожност ќе го заземат нивното место. Лутер, грубиот народен човек, му бил антипатичен. Во едно од своите

писма тој се изразува вака: „Со радост би сакал да бидам маченик за Христос, ако Тој ми ја даде силата за тоа, но немам намера да бидам маченик за Лутер.“ За херој на верата Еразмо не бил создаден. Впрочем, тој бил повеќе човек на вкусот отколку на чувството.

Воопшто немам намера тука да давам подетална студија за ова мало дело. Оние што сакаат да знаат повеќе можам, меѓу другото, да ги упатам на „Еразмо“ од Кд. Бускен Хует. Сепак, можеби неколку забелешки нема да бидат излишни.

На читателот, откако ќе напредне неколку поглавја, воопшто нема да му стане јасно што всушност подразбира Еразмо под „лудост“. Очигледно, тој си поигрува со зборот и под него еднаш подразбира едно, а другпат друго значење. Таа му се измолкнува на секој обид за прецизно дефинирање. Лудоста во својата пријателска брод на учени луѓе и клонови, светци исто како и кавгации теолози и војници, стари ергени и „јунаци под папучи“, суетни жени, мали деца и животни – накратко, секого што стои во затегнат однос со здравиот разум или се води исклучиво од неразумната природа. Еразмо едноставно му дал слободен тек на своето разиграно умотворство. Речиси е сигурно дека, кога ѝ го дал зборот на Лудоста, тој не си претставил јасно во каков лик таа треба да настапи, туку тој лик постојано го менувал, во зависност од тоа што во дадениот миг му – и ѝ – одговарало.

Втората работа што ќе го погоди читателот, а можеби и ќе го раздражни, е облеката во која Еразмо ја ставил својата сатира. Безбројни се цитатите од старите писатели што, понекогаш буквално, а понекогаш само по мисла, се вплетени во говорот на Лудоста. Исто така, богови, јунаци и државници од античката митологија и старата историја, според нашиот вкус, премногу често дефилираат на сцената. Еразмо е, едноставно, хуманист до срж: во античкиот свет тој се чувствува поприродно отколку во сопственото време, а истото важи и за неговите духовни истомисленници, за кои пред сè и пишува. Колку повеќе неговата публика можела да ужива во таа непревознесена Антика, толку благодарна му била. Кон тоа треба да се додаде и фактот дека Еразмо непосредно пред тоа повторно ги објавил своите *Adagia*, збирка од неколку илјади грчки и латински поговорки со објаснувања.

Тој бил толку проникнат од нив што, на пример, во „Пофалба на Лудоста“ истата поговорка („магарето пред лира“) ја повторува дури четири пати.

Преводот што овде му се нуди на читателот бил завршен од мојот татко уште пред повеќе од дваесет години. Сепак, јас уште еднаш внимателно го прочитав целиот текст, го споредив со латинскиот и, каде што сметав за потребно, внесов по некоја измена, така што одговорноста за овој превод ја преземам јас. Објаснувањата се обидов да ги уредам така што делото да биде разбирливо и за образованиот лаик, дури и ако нема класично образование. Поделбата на поглавја не потекнува од самиот Еразмо, туку за првпат се среќава во изданието од 1765 година. Мојот татко ја презел за да му олесни на читателот, за читањето на една таква непрекината беседа да биде помалку напорно.

Миделбург, септември 1912 година. А. Х. Кан.

ПРЕДГОВОР

Еразмо од Ротердам го поздравува својот пријател Томас Мор

Во последните денови, додека се враќав од Италија кон Англија, решив – наместо целото време поминато на коњ да го трошам на празни и здодевни муабети – повремено да размислувам за некоја тема од нашите заеднички книжевни вежби, или да се препуштам на пријатните сеќавања на пријателите што ги оставив таму, подеднакво учени и драги. Меѓу нив, мој најмил Морусе, твојот лик прв ми дојде на ум. Споменот на тебе, иако бевме далеку еден од друг, ми беше исто толку пријатен колку и твоето друштво кога те гледав лице в лице – а тоа, можам да умрам ако не е така, е најпријатното нешто што сум го доживеал во животот. Затоа решив – бидејќи сметав дека морам нешто да работам, а времето не беше погодно за сериозни теми – да составам една шеговита пофална беседа за Морија (Лудоста).

„Која Палас те доведе до таа замисла?“ – ќе прашаш. Прво, твоето презиме Мор ме наведе на оваа мисла, бидејќи е толку блиску до зборот *Moria*, колку што ти самиот си далеку од неа – или, подобро речено, според сите сведоштва, со неа немаш апсолутно ништо заедничко. Понатаму, претпоставив дека оваа игра на духовитоста ќе ти се допадне токму тебе, зашто во вакви шеги (каде што не смеат да изостанат ученоста и духот) ти наоѓаш особено задоволство и во секојдневниот живот обично настапуваш како некој Демокрит. Иако поради твојата извонредна остроумност си на светлосни години од мислењето на обичниот народ, сепак, поради неверојатната благост и приспособливост на карактерот, ти умееш да општиш со сите луѓе и во тоа наоѓаш радост. Затоа, прими ја оваа мала расправа со радост како спомен

од пријателот и со задоволство преземи ја нејзината одбрана; затоа што таа ти е посветена тебе и отсега е твое сопствеништво, а не мое.

Веројатно нема да недостигаат ситничари што ќе ме клеветат дека овие духовитости се премногу несериозни за еден теолог или премногу остри за еден благ христијанин. Ќе викаат од покривите дека ја имитираме старата комедија или некојси Лукијан и дека во сè ги покажуваме забите. Но, на оние што ќе се навредат од лесномисленоста на мојата тема, би сакал да им порачам дека замислата не е моја – низ историјата многу големи луѓе дале ваков пример.

Уште пред многу векови, Хомер ја напишал „Војната на глувците и жабите“, Овидиј пишувал за оревот, а многу други за неправдата, за келавоста, за мувите, па дури и за вештината на паразитирањето. Сенека на шега ја опишал божественоста на Клаудиј, а некои дури го обработиле и тестаментот на едно прасе. Затоа, ако сакаат, нека си замислат дека јас, за одмор, сум одиграл партија шах или сум јавал на некое дрвено коњче. Навистина е неправедно на сите луѓе да им се дозволи разонода, а на учените луѓе воопшто да не им се дозволи ниту една шега – особено кога тие ситници водат кон сериозни прашања и кога читателот од нив извлекува поголема корист отколку од некои педантни и „блескави“ докажувања. Некој троши години фалејќи ја реториката, друг пишува панегирици за владетели, трет повикува на војна, а четврти измислува невозможни теоретски проблеми. Како што нема ништо побезначајно од тоа сериозните работи да се третираат несериозно, така нема ништо поумешно од тоа безначајните нешта да се обработат така што да не изгледаат безначајни. Судот за мене им припаѓа на другите, но ако не ме мами суетата, нашата пофалба не е сосема луда, иако зборува за Лудоста.

За да се одбранам од обвинувањата за злонамерност, ќе кажам дека на духовитоста секогаш ѝ се оставала слобода – без казна и на остроумен начин – да се потсмева со секојдневниот живот, сè додека таа слобода не премине во разузданост.

Ме изненадува раздразливоста на нашите современици, кои сакаат да слушаат само ласкави титули. Има луѓе толку

„побожни“ што попрво би поднеле навреди против Христос, отколку и најмала шега на сметка на папата или владетелот – особено ако од тоа им зависи лебот. Тоа е неправедно. Оној што ги прекорува човечките маани без да посочи никого по име – дали е тој злобен или, напротив, поучува? Па јас се прекорувам и себеси! Оној што не прескокнува ниту еден вид луѓе, не е лут на поединец, туку на сите пороци. Ако некој се почувствува навреден, со тоа самиот докажува дека има нечиста совест или дека се плаши. Свети Јероним бил многу поостар и дури наведувал имиња. Ние, пак, не само што премолчуваме имиња, туку пишувавме со таков умерен тон, што секој разумен читател ќе види дека целта ни била забава, а не повреда. Не ја разбурихме калта на беззаконијата, туку се обидовме да го наброиме она што е смешно, а не она што е валкано.

Ако сепак има некој што не е задоволен, нека го знае ова: убаво е да се биде искаран од Лудоста. Откако ја воведовме неа како говорник, моравме да се приспособиме на нејзиниот лик. Но, зошто сето ова да ти го кажувам тебе, кој си толку извонреден застапник што умееш да ги одбраниш и најтешките нешта?

Збогум, елоквентен Морусе, и биди ревносен заштитник на својата Морија.

Од село, 9 јуни 1508 година.

ПОФАЛБА НА ЛУДОСТА
Беседа на Еразмо од Ротердам

Зборува Лудоста

ПОГЛАВЈЕ I

Само со својот изглед Лудоста ги избркала грижите на своите слушатели

Што и да зборуваат луѓето за мене – а јас многу добро знам на каква лоша слава е Лудоста дури и кај самите луди – сепак тврдам дека јас, и само јас, со својата божествена моќ ги развеселувам и боговите и луѓето. За тоа е повеќе од доволен доказ фактот што, штом стапив пред овој толку многуброен собир да земам збор, одеднаш лицата на сите вас заблескаа со некаква непозната и необична радост; толку нагло ви се подигнаа челата и ме поздравивте со таква весела и милозвучна смеа, што сите вие што ве гледам овде, собрани од сите краишта на светот – навистина, без ниеден исклучок – наликувате на боговите кај Хомер, како да сте испиле премногу нектар со непентес, додека само малку пред тоа седевте тажни и загрижени, како штотуку да се бевте вратиле од пештерата на Трофониј.

Но со ова е исто како кога сонцето за првпат му го покажува на светот своето убаво и златно лице, или кога по сурова зима пролетта повторно го носи благиот здив на западните ветрови: тогаш веднаш се менува изгледот на сè, сè добива нова боја и сосема нова младост. Така и вашиот изглед веднаш се промени при самиот поглед на мене.

Затоа и успеав – она што другите големи реторичари едвај го постигнуваат со промислена и долго подготвувана беседа, имено да ги избркаат досадните грижи – јас тоа го постигнав веднаш, и тоа само со своето лице.

ПОГЛАВЈЕ 2

Предмет на беседата

Зошто денес излегов пред вас во оваа необична облека? Ќе чуете набрзо – под услов да се согласите да ми го подарите вашето внимание. Но, не онакво какво што обично им го посветувате на проповедниците во црква, туку вниманието со кое ги слушате пазарските измамници, палјачите и клоновите; накратко: навострете ги ушите онака како што некогаш славниот Мидас му ги подметна на Пан. Ми дојде желба накратко пред вас да ја одиграм улогата на софист. Но, не како овие денешниве, кои на младината ѝ полнат глави со здодевни ситници и ја учат на тврдоглавост во расправиите (која е полоша и од женската), туку ќе ги подражавам оние старите. Тие, за да го избегнат премногу сериозниот назив мудреци, претпочитале да се нарекуваат софисти. Нивната најголема радост била преку пофални говори да ги слават имињата на боговите и хероите.

Затоа и вие сега ќе чуete една пофална беседа – не за Херкул, ниту за Солон, туку за мене самата: Лудоста.

ПОГЛАВЈЕ 3

Зошто Лудоста се фали самата себеси

Најпрво, воопшто не ме вознемируваат оние „мудреци“, кои самофалењето го нарекуваат чиста лудост и бесрамна дрскост. Нека биде тоа лудо колку што сакаат, но мора да признаат дека е соодветно. Зашто, што е поприродно отколку самата Лудост да си ја затруби сопствената слава? Кој би можел да ме наслика живописно од мене самата? Освен ако некој друг не ме познава подобро отколку што се познавам јас. Всушност, ова го сметам за многу подостоинствено од она што го прават мнозинството угледни и „мудри“ луѓе. Тие, од некаква лажна скромност, под рака најмуваат некој слаткоречив говорник или будалест поет за